

„Souvereiniteit in eigen kring.”

Zoo strekt zich dan over gansch het menschenleven en al het geschapene uit de oorspronkelijke soevereiniteit Gods en onder die oorspronkelijke soevereiniteit Gods de opgedragen soevereiniteit van den Middelaar, den mensch Jezus Christus.

Maar ook nu komt weer, evenals straks, de vraag: hoe wordt de soevereiniteit, die God bezit en aan Jezus Christus tijdelijk is overgedragen, uitgeoefend, verwerkelijk in de wereld?

Het antwoord luidt eveneens: God wil voor de uitoefening van Zijn soevereiniteit over een deel van het geschapene menschen gebruiken, menschen met een ambt voor die machtsuitoefening begiftigd.²¹⁾

Staat dit ook nu weer vast, dan komt vanzelf ook die tweede vraag opnieuw aan de orde: draagt God Zijn soevereiniteit ongedeeld aan één menschen, of organisatie, of instelling ter uitoefening op; of wel: bezit iemand, aan wien God opdracht gaf tot machtsuitoefening, die macht slechts binnen beperkte grenzen, binnen een, betrekkelijk kleinen, kring?

Zooals boven reeds bleek, verwerpt Dr. Kuiper zoo radical en beslist mogelijk de gedachte, dat alle macht geconcentreerd zou zijn in één zondig menschen, of in één bestuur of instelling, gevormd door zondige menschen. Dat leidt altijd tot de meest ondragelijke tyrannie. Met name keert hij zich tegen den absoluten Staat, die de ééne, ongedeelde soevereiniteit over al de menschen en heel het menschenleven zou willen uitoefenen. Zeker, God heeft aan de Overheid in den Staat macht gegeven, maar slechts zooveel als Hem goeddacht, niets meer, niets minder. En de Overheid zondigt, zoowel door een deel van de haar toegekende macht ongebruikt te laten, als door een deel van het haar niet toebetrouwde te nemen. Scherp moet het drijven van „Staatsvermogen”, de idee van „Staatsapothecose”, d.i. van „Staatsvergoding” worden weerstaan, want bij dat drijven kent men den Staat het recht toe, om bij de uitoefening van zijn macht te doen alsof er geen grenzen bestonden.²²⁾

Iedere opeenhooping van macht en dan vooral in haar gevaarlijksten vorm, het Staatsvermogen, is voor het waarachtig, christelijk geloof onaanvaardbaar. Want in de „volstreckte Souvereiniteit van den onzondigen Messias ligt tegelijk de rechtstreeksche ontkenning en betwisting van alle absolute Souvereiniteit op aarde in één zondigen menschen: en dat wel door de deeling van het leven in eigen kringen, elk met Souvereiniteit voor zich.”²³⁾

Tegenover het Staatsvermogen, dat altijd verloopt in despotie „is door Groen en zijn volgelingen van echten bloede steeds met nadruk op het feit gewezen, dat er in Kerk en huisgezin, in wetenschap en kunst, in handel en nijverheid, kortom op elk terrein van het maatschappelijk leven²⁴⁾, een soevereiniteit in eigen kring bestaat, die door den Staat niet gegund wordt, maar zonder tusschenkomst van den Staat onmiddellijk voortvloeit uit een beschikking Gods.

„Een hoofd des gezins is achter zijn huisdeur koning bij de gratie Gods; een bedienaar des Woords is binnen de wanden van zijn bedehuis heer en meester krachtens hem van God verleende volmacht; een geleerde ontving zijn meesterschap over eenig gebied der wetenschap niet van den Staat, maar van God; een kunstenaar, die de levenswet voor zijn kunst aan Staatsorganisatie zou willen ontleenen, hield daarmee reeds op kunstenaar te zijn. Zoo nu is het op elk gebied van het maatschappelijk leven. De organen, waarin dit leven zich uit, zijn niet van menschenlijke vinding, maar in het wezen der dingen gegrond en dus van God geschapen.

„Het huisgezin is er, wijl God den menschen man en vrouw schiep en het aldus verordende, dat de ééne menschen den anderen zou genereren. Er is een Kerk, wijl het God behaagd heeft, den menschen behoefte aan godsvrucht en aanbidding in te scheppen. Er is een wetenschap, wijl het God belijdt heeft, 's menschen geest macht te geven over de verschijnselen. Er is een kunst, wijl God heeft goedgevonden den scheppingsdorst op het terrein van het schoone in onze borst te wekken. Ja er is niet één zelfstandige kring in het maatschappelijk leven, die niet zijn oorsprong en aanzijn, zijn levenswet en levenskracht, zonder tusschenkomst van den Staat, met even onmiddellijke soevereiniteit aan God dank weet, als de Czaar aller Russen de macht, waarmee hij van Kroonstad tot Kamschatka gebiedt.”²⁵⁾

Kortom: „God riep instellingen van allerlei orde in het leven en aan elk van die schonk Hij een

zekere mate van macht. Hij heeft alzoo de macht, die Hij uit te reiken had verdeeld. Hij gaf aan niet een enkele instelling al Zijn macht, maar aan elk dier instellingen die macht, die met haar aard en roeping overeenkwam.”²⁶⁾

„Staatkundige macht hebben deze levenskringen geen grein. Ze hebben elk slechts macht in eigen kring. Evenmin als de Kerk aan de wetenschap welken heeft te stellen, zoomin de kunst aan de nijverheid, of het huisgezin aan de Kerk, en even zoomin heeft een dezer levenskringen iets van doen met de staatkundige macht, die in de soevereiniteit des Rijks ligt.”²⁷⁾

Omgekeerd heeft de Staat zich niet te stellen boven deze kringen. De Staat staat naast deze „instellingen” en „organisaties” door God in het leven geroepen — er naast, niet er boven.²⁸⁾

Of, om dit alles in woorden uit veel later tijd te hooren: „wanneer wij, Calvinisten, nu zeggen, dat deze kringen een „eigen soevereiniteit” bezitten, dan bedoelen we daarmee, dat het leven in deze kringen zich moet regelen, niet naar wat anderen goedvinden voor te schrijven, maar naar den aard en de natuur van die kringen zelve.”²⁹⁾

Deze „sovereiniteit in eigen kring” is van zoo fundamenteel karakter, dat Kuiper haar één van de drie materiële grondbeginselen der Antirevolutionaire richting acht. En dan wel als het eerste! De andere twee zijn: „organisatie” en „aggregaat” en: „voor geestelijke ontwikkeling geen dwang maar vrijheid.”

Geen oogenblik mag evenwel bij de „sovereiniteit in eigen kring” vergeten worden, dat deze „sovereiniteit” verleend en nooit oorspronkelijk is. Dit moment domineert in Kuipers gedachtenwereld zelfs zoo, dat hij, den inhoud van het begrip aldus iets verschuivend of wijzigend, de „sovereiniteit in eigen kring” ook als volgt omschrijft: „„Sovereiniteit in eigen kring” duidt aan, dat het recht om gezag te oefenen, bij al wat menschen heet verleend en gegeven, d.i. dus nooit oorspronkelijk, is, of, wil men, zijn oorsprong nooit hebben kan in eenigen menschenlijken wil, noch in den wil van meerdere menschen saam, maar alleen had en heeft in de alleen vrijmachtige en oorspronkelijke autoriteit en soevereiniteit Gods.”³⁰⁾

En juist zoo wordt de „sovereiniteit in eigen kring” geteekend als het materiële grondbeginsel der Antirevolutionaire gedachtenwereld.

De kring van den Staat en de overige kringen.

In het bovenstaande is in hoofdtrekken Kuipers visie op de „sovereiniteit in eigen kring” weergegeven.

Evenwel — daarbij mogen we niet blijven staan. We hebben immers hier te doen met een geniale intuïtie van een man, die een ontzaglijk diepen kijk had ontvangen in Gods openbaring en in Gods geschapen wereld. We weten van te voren reeds, dat er allerlei diepten en mogelijkheden schuilen in dezen door een sterk geloof in Gods Woord geleiden kijk op de werkelijkheid.

Wanneer we nu tot nadere analyse van deze opvatting omtrent de „sovereiniteit in eigen kring” overgaan, dan treft ons allereerst dit, dat Kuiper deze leer nagenoeg altijd ontwikkelt in verband met of liever in onderscheiding van, ja, zelfs in tegenstelling met de soevereiniteit van den Staat, die zeer zeker ook een soevereiniteit in een bepaalden kring is, maar toch op allerlei manier verschilt van de soevereiniteit, zooals die in andere kringen wordt gevonden.

Kuiper bespreekt deze kwestie dan ook voornamelijk in zijn politieke geschriften.³¹⁾ En zoo hij er in niet-politieke publicaties over handelt³²⁾, komt de tegenstelling met de Staatsmacht bijna altijd ter sprake, ja, is zelfs uitgangspunt der rede- neering.

Vóór alles moeten we dus zoeken naar de verhouding van de soevereiniteit in de verschillende levenskringen enerzijds en de soevereiniteit in den Staatskring anderzijds.

Naar boven vindt de Staatsmacht haar grens in God en Zijn ordinantie. „In God zelf, wijl reeds Zijn bestaan Staatsalmacht tot een onding

26) Idem, p. 198.

27) Idem, p. 301.

28) Idem, p. 199.

29) De Gemeene Gratie, III, p. 91.

30) Ons Program enz., p. 1267/8.

31) Zie b.v. Art. in „De Standoord” van 5 en 6 Febr. 1873 (Art. III en IV van een serie over „De Grenzen der Staatsmacht”). Ons Program (met bijlagen), p. 216.

Art. in „De Standoord” van 7 Jan. 1876 (Art. IV van een serie over: „Afsnijding van elk verband met de eenwigheid”). Ons Program (met bijlagen), p. 300.

Verder: Ons Program (met bijlagen): Tweede Hoofdstuk, „Het gezag”, p. 68 v.v.; Vijfde Hoofdstuk, „Geen „Etat Athée””, p. 198/9; Veertiende Hoofdstuk, „Justitie”, III, p. 752; Ten Besluite, p. 1268.

Het Calvinisme, oorsprong enz., p. 6.

Niet de vrijheidsboom maar het kruis, 1889, p. 17.

Openingswoord ter Deputatenvergadering, 29 April 1897, p. 7. Het Calvinisme, derde lezing: „Het Calvinisme en de Staat- kunde”, p. 79.

Wij, Calvinisten..., p. 22.

Heilige Orde, p. 18.

Antirevolutionaire Staatkunde, I, p. 263 v.v.

32) Art. in „De Hervorming” van 9 Febr. 1879, No. 62 (No. III van een serie: Artikel 36 der Gereformeerde belijdenis). Vgl.: „Ons Program” enz., p. 1149.

Sovereiniteit in eigen kring, p. 9 v.v.

De Gemeene Gratie, III, p. 91.

Het Sociale Vraagstuk en de christelijke religie, p. 35.

maakt, en in Zijn ordinantie, zoowel wat Zijn heilig gebod, als Zijn schikkingen met de natiën betreft. Geen Staat kan een anderen stempel op den volksaard drukken dan God dien gaf. Krachten, talenten en roeping, evenals historisch verleden zijn de van God gestelde grenzen, waarbinnen de Staatsalmacht besloten is.”³³⁾

Horizontaal is de grens voor de Staatsalmacht de soevereiniteit van elk leven in eigen kring. Nadrukkelijk betoogt Kuiper telkens, dat de kring van den Staat naast de andere kringen ligt, niet erboven. „De politieke Souvereiniteit staat dus volstrekt niet op zichzelf, maar is slechts één der schakelen in den grooten keten, die heel de schepping innerlijk saamhoudt, en haar door de ordinantie Gods doet bestaan.”³⁴⁾ „De overheidssouvereiniteit bij de gratie Gods gaat hier, om Gods wil, voor een andere soevereiniteit van even Goddelijken oorsprong uit den weg.” „De Staat mag geen woekerplant zijn, die alle leven opsorpt. Op eigen wortel heeft ze te midden van de andere stammen haar plaats in het woud in te nemen, en alzoo alle leven dat zelfstandig opschieft, in zijn heilige autonomie te handhaven.”³⁵⁾

„Elke poging van het politiek gezag om op één dier andere terreinen zelf ten principale te willen heerschen, is derhalve schending van Gods ordinantie, en het verzet daar tegen geen misdaad, maar plicht.

En ook, indien in eenig land het politiek gezag wettelijk de grenzen afbakt, waar het andersoortig sovereen gezag ophoudt en het zijne begint, dan is dit allermindst een beperking van die soevereiniteit, maar slechts een aanwijzing van haar natuurlijke grenzen.

Terwijl omgekeerd iets prijs te geven, 't zij aan de maatschappij, 't zij aan het gezin, 't zij aan de natuur, van wat naar Gods indeeling tot het politiek gezag behoort, geen daad ware te achten van liberaliteit, maar van heilichennis.

En geheel de leer der Souvereiniteit hangt dus maar daaraan, dat men: 1. wel inzie hoe er sovereen gezag op elk gebied des levens heerscht; 2. dat men het politieke gezag wel in zijn eigen aardige natuur doorgrondt; om alsdan 3. alles er onder te brengen wat er wel, en alles er uit te scheiden wat er niet toe hoort.”³⁶⁾

De afbakening van de grenzen tusschen den Staat enerzijds en de overige levenskringen anderzijds is geen daad van willekeur, maar uitkomst van langdurigen strijd. De aard van het leven, in elk dier kringen zich openbarende, beslist dit volgens een wet, in dat leven door God zelf gelegd. Wel wordt deze grens niet aanstands juist getrokken, maar dit doel niets ter zake. Dit vóór schijnsel doet zich voor bij alle onontwikkelde toestanden. God heeft geen „kadaster” gemaakt, met nauwkeurige beschrijving der grenzen, dat we bij elk voorkomend geschil kunnen opslaan, om de zaak te beslechten. Toch komt die grens ten slotte daar te liggen, waar ze liggen moet. Ze blijft reageren waar ze verschoven wordt, en ze dringt rusteloos verder, waar ze haar scheidslijn niet bereikt heeft.³⁷⁾

Voor de erkenning van deze grenzen moet onophoudelijk worden gestreden. In elke Staatsmacht ligt namelijk de neiging de grenzen der kringen te overschrijden en elk streven der kringen naar uitzetting en dus naar ruimer erf te weerstaan en te breken. Uit edele zorg of uit onedele heerschzucht zal de Staat altijd ernaar streven den ijzeren band van zijn macht al vaster om de levenskringen te slaan. Ja men mag zelfs zeggen, dat het kort beloop van 's werelds historie is de verdediging van de sovereiniteit in eigen kring tegenover de sovereiniteit van den staat.³⁸⁾

Deze grenserkenning en -handhaving over en weer sluit evenwel velerlei bemoeiing van den Staat met de verschillende levenskringen niet uit. De kringen grijpen immers als tandraden ineén. En door het op elkaar inwerken en in elkaar schuiven van deze kringen ontstaat het gevaar dat de ééne kring den anderen „inbuigt” en de gang van het leven verstoord worde. En nu is juist het Staatsgezag als een afzonderlijke gezagskring door God ingesteld om het goede op elkaar inwerken en met elkaar meewerken der kringen, voor zoover ze naar buiten treden, mogelijk te maken en ze te houden binnen de palen van het recht. Nog eens: binnen de kringen geldt dit staatsgezag niet, daar heerscht gezag, dat buiten dat staatsgezag om uit God neerdaalt en door de Overheden in den staat niet wordt verleend, maar eenvoudig als bestaande wordt erkend. Maar wat betreft de verhouding der kringen onderling heeft het staatsgezag een zeer belangrijke taak. Het houdt, naar de Schrift het zoo kernachtig zegt, het land door recht staande.³⁹⁾

Beziét men de taak van het staatsgezag van naderbij, dan kan men daarin onderscheiden tusschen een normale en een abnormale taak.

32) Ons Program, enz., p. 215.

33) Ons Program, enz., p. 71.

34) Het Calvinisme, p. 84.

35) Ons Program, p. 72.

36) Ons Program, p. 198, 215/6.

37) S. i. e. kr., p. 14, 19, 20; Het Calvinisme, p. 81/2.

38) S. i. e. kr., p. 12.

in 1881” wordt voortaan niet te letten — die — maar het kwam Kamerleden recht-

schteimmigen staan verheid in de leer de waschbaas bij

niet ongeestig — domine's) moeten

perfester, ik ben ts, — daar staan ligen — en omdat dige is, zoo kom genheid asjebliet, mbaard.... Maar

uw zedelijk id heerschen

eleckenis van ristus. Hij is rk maar van eed is er op en, waarvan , niet roept: In Hem is In Hem is Hem vloeit ts machtige

Kuiper op het Kuiper doet dit reiniteit in eigen de Openbarings- jdt vanzelf, dat a uit Hem kan strekten zin en en dat, onder daaron 's men- lk ander levens- d.i. Souvereini- Kuiper betoogt, er Jezus' souve- geestverwanten

chreef: „Steds eed zekere nei- ur en het waar- den, Jezus ver- loen.” (De Ge-

r deze kwestie heeft hij, toen ie” behandelde, ing geworsteld, alsof, na Jezus' nden zijn God- de creatuur in wereld tot den od, maar tuit- de Gratie, III, afwijzing van welk gerefor-

men. 'n Oplote- eze zeer merk- niet, dat hier- houdingen nog Verlosser be- minner scherp onze Geloofs- den Middelaar genoeg zwijgt, ds tot genoeg- de betekenis rde aan Jezus en Gods, en i God en den ICHING ZAL E ER NAAR LERSTUK RZOEK EN DERE HEL- liet van weten geestelijke in- ets wat voor onmisbaar is, s gegeven, in t enkele per- gelen betreft; nienteel dienst omen; en wel altoos afbidt als de Zou

it de beteeke- le verhouding YPERIANO, stratu, p. 186

21) Over een deel van het geschapene „want de Souvereiniteit Gods over wat boven is valt buiten 's menschen bereik, en over de natuur buiten 's menschen macht, en over het lot buiten 's menschen schikking”; zie S. i. e. kr., p. 9.

22) Ons Program, enz., p. 198.

23) Souvereiniteit in eigen kring, p. 13.

24) Kuiper verstaat in dit verband onder maatschappelijk leven „alle leven, dat zijn impuls niet van den Staat ontvangt: t.w. het huisgezin, de Kerk, de plaatselijke gemeente, handel, nijverheid, wetenschap, kunst en wat dies meer zij.” Ons Program enz., p. 300.

25) Ons Program (met bijlagen), p. 300/1.